

ETISKE SPØRSMÅLSSTILLINGER OG PROBLEMSITUASJONER

Av Geir Høstmark Nielsen

Eksempelene nedenfor ble opprinnelig utarbeidet i samråd med Den nordiske etikkarbeidsgruppen (NEA) i forbindelse lanseringen av den første versjonen av Etiske prinsipper for nordiske psykologer.

Instruksjon

I det følgende gis en del kortfattede beskrivelser av situasjoner man som psykolog kan befinne seg i. Les gjennom hver beskrivelse og ta stilling til følgende spørsmål:

1. Finnes det etter din mening et yrkes- eller forskningsetisk dilemma i situasjonen?
2. Hvis ja, hva består problemet/dilemmaet i?
3. Hvilke punkter i "Etiske bestemmelser for nordiske psykologer" eller andre etiske regelverk (evt. også lovverk) er det aktuelt å henvise til i det aktuelle tilfellet?
4. Hvordan ville du selv ha handlet eller oppført deg i det aktuelle tilfellet?

Eksempel 1

Du er ansatt ved en psykiatrisk poliklinikk, men skal flytte til et annet sted om tre måneder for å begynne i annet arbeid. Du må derfor avslutte eller overføre dine pasienter til en annen behandler. En av pasientene dine er en spesielt vanskelig langtidspasient. Overlegen er fast bestemt på at denne pasienten skal overføres til en kollega som du ikke har tillit til. Din skepsis bygger på kjennskap og kunnskap som du en gang fikk om vedkommende i egenskap av å være hans/hennes veileder.

Eksempel 2

En psykologkollega som du har møtt et par ganger i yrkessammenheng, men som du ikke kjenner ut over det, medvirker i et TV-program og gir en meget positiv og ensidig beskrivelse av en ny behandlingsmetode. Ut fra ditt kjennskap til metoden er den verken klinisk eller eksperimentelt utprøvd, og blant eksperter råder det stor uenighet om metodens anvendelse og holdbarhet.

Eksempel 3

Du behandler et ektepar, hvor mannen er 20 år eldre enn kvinnen. Behandlingen har pågått i et halvt år, og paret har møtt sammen til samtlige timeavtaler. En dag kommer kvinnen tidligere enn avtalt og forteller at hun har innledet et forhold til en jevnaldrende og at hun har tenkt å forlate mannen sin. Hun ber deg om at du ikke sier noe om dette til mannen. Dere har ikke inngått noen spesiell avtale når det gjelder hvordan du skal håndtere en slik opplysning.

Eksempel 4

Du har i behandling en 45 år gammel mann med store alkoholproblemer. En dag kontakter hans ektefelle deg og forteller at mannen har begått flere seksuelle overgrep mot sin 9-årige stedatter (konens datter fra et tidligere ekteskap). Alle overgrepene har skjedd under sterk alkoholpåvirkning.

Eksempel 5

Du har en 19 år gammel kvinne i psykoterapi. Hun har sterke konflikter med foreldre og søsken. Din diagnose av pasienten er ustabil personlighetsforstyrrelse ("borderline"). Ved behandlingens begynnelse ber pasienten gjentatte ganger om din forsikring om at familien aldri må få kjennskap til noe av det dere snakker om. En dag fortelle hun på veien ut at

kjæresten har forlatt henne, at hun ikke lenger ser noen mening med livet og at du kanskje ikke kommer til å se henne mer. På venteværelset sitter en annen dårlig fungerende pasient som gjentatte ganger underveis i behandlingsforløpet har sagt at hun opplever seg lite respektert og verdsatt av deg.

Eksempel 6

Du merker at du holder på å bli forelsket i en pasient som du har hatt i behandling i omtrent et år. Du vet at følelsene er gjensidige. Etter råd fra din veileder avtaler du med pasienten at han/hun blir overført til en av dine kolleger. Pasienten er tydelig ambivalent til overenskomsten og kjenner seg avvist. Hun/han vil helst fortsette hos deg, men aksepterer motstrebende din beslutning.

Et halvt år senere treffer du tilfeldigvis pasienten under et ferieopphold i Syden. En kveld blir dere enige om å gå ut sammen, noe som blir innledningen til et forhold. Forholdet tar imidlertid snart slutt, hvoretter din tidligere pasient truer med å innrapportere deg for å ha utnyttet det du vet om han/henne og hans/hennes tidligere avhengighet av deg. Din ekspasient har ikke lenger kontakt med annen behandler.

Eksempel 7

Du har oppdrag som rådgiver for et større produksjonsfirma der man lenge har hatt alvorlige indre konflikter. Etter din mening har konfliktene for en stor del sin rot i spenninger mellom to av direktørene. Begge har et intimt forhold til en av de faglig tillitsvalgte i firmaet. Dette får du kjennskap til via en anonym telefonsamtale, etter at du har startet opp et stort og kostbart organisasjonsutviklingsprogram.

Eksempel 8

Du arbeider som skolepsykolog. Under en foreldresamtale med en alenemor med utenlandsk bakgrunn betror hun deg at hun i perioder prostituerer seg for å avhjelpe økonomien og for at gutten hennes skal kunne få de samme ting og delta i de samme fritidsaktiviteter som sine venner. Mor er nylig HIV-testet, og testen var positiv. Hun har ikke fortalt andre at hun prostituerer seg og at hun kommer til å fortsette med det, på tross av den positive testen.

Eksempel 9

Du er ansatt i et somatisk sykehus. Legene som du samarbeider med oppdager en ondartet, hurtig voksende og inoperabel svulst hos en mann i 30-årsalderen. Pasienten er helt uforberedt på en slik diagnose, ettersom han er innlagt for "noe trivielt". Du får i oppdrag, sammen med legen, å informere pasienten, som en regner med vil komme til å reagere meget sterkt på informasjonen. Legen og du har ulike oppfatninger om hvorvidt man skal gi pasienten all den negative informasjonen, dvs. fortelle hele sannheten, med en gang.

Eksempel 10

Du er ansatt ved et mindre psykiatrisk sykehus. Over en lengre periode har du lagt merke til at en av dine nærmest overordnede handler inkonsekvent og ukritisk også i sin relasjon til pasienter. Etter din vurdering innebærer vedkommendes reaksjonsmåter en risiko for flere av pasientene. Du har flere ganger forsøkt å ta opp problemet med han/henne, men får som svar at han/hun ikke er villig "til å diskutere dine ukvalifiserte observasjoner og vurderinger". Du har rådført deg med enkelte andre kolleger, som ikke har gjort tilsvarende observasjoner som dine. Selv er du imidlertid nokså sikker i din sak.

Eksempel 11

Som ledende psykolog i et konsulentfirma møter du en person som har deltatt i psykologisk utvalgstest, utført av en av dine kollegaer (ikke-psykolog) i firmaet. Personen som kontakter deg er ikke blitt utvalgt og føler seg diskvalifisert på uholdbart grunnlag. Vedkommende er blant annet ikke overbevist om utvalgstestens gyldighet. Han/hun forlanger at du skal gjøre en ny undersøkelse og legge resultatene derfra til grunn for en ny vurdering.

Eksempel 12

Som eneste psykolog er du ansatt i et velrennomert konsulentfirma. Sjefen din (siviløkonom) gir deg i oppgave å utarbeide en oppdatert versjon av en bestemt personlighetstest til

kommersielt bruk og til benyttelse også av firmaets øvrige ansatte. Du vet at den aktuelle testen opprinnelig er ment å bare skulle benyttes av personer med psykologkompetanse.

Eksempel 13

Som privatpraktiserende psykolog har du ved hjelp av ulike testinstrumenter og metoder undersøkt et relativt stort antall fremtredende bedriftsledere. Du ønsker, for egne markedsføringsformål, å skrive en artikkel om undersøkelsene og resultatene du har funnet og i den forbindelse fremvise eksempler på bedriftledernes testprestasjoner. Som foretrukket publiseringskanal for artikkelen ser du for deg en av landets ledende næringslivsaviser.

Eksempel 14

Du arbeider som psykolog i en gruppe innenfor en stor bedrift i metallbransjen. Gruppen har som et av sine mål å utvikle nye rutiner og arbeidsformer i bedriften. Under arbeidet i gruppen blir det etter hvert klart for deg at nye rutiner sannsynligvis kommer til å forbedre bedriftens lønnsomhet, men like sannsynlig er det at arbeidets psykiske belastning og tilhørende helserisiko for arbeiderne kommer til å øke.

Eksempel 15

Som arbeidspsykolog mottar du en klient henvist fra en yrkesveileder. Yrkesveilederen ber deg indirekte (mellom linjene) om å finne et psykisk handicap (hva som helst) hos klienten, for å gjøre ham berettiget til økonomisk støtte knyttet til omskolering. Yrkesveilederen viser til at det er av hensyn til klientens beste han ber deg om assistanse.

Eksempel 16

Et elleve år gammelt barn er overtatt omsorgen for og plassert i fosterhjem. Barnet får etter tidligere vedtak i retten ikke treffe moren. Retten krever nå at BUPen der du arbeider skal ytre seg om hvorvidt omgang med mor fortsatt skal forhindres. Retten mener at utredningen skal foretas uten mors medvirkning, på grunnlag av det tidligere vedtaket. Din foresatte, en barnepsykiater, ber om at du som psykolog undersøker barnet. Psykiateren har samtaler med fosterforeldrene og treffer også barnet. Barnet uttaler selv at det ikke ønsker å treffe mor. Psykiateren og du skriver deretter en felles rapport, der dere konkluderer med at barnet ikke bør treffe mor, da dette vil kunne vise seg skadelig for barnet.

Eksempel 17

Under et skolebesøk blir du som PP-psykolog kontaktet av en lærer (rådgiver). Rådgiveren uttrykker sterk uro for en elev (gutt 11 år), som hun tror ikke har det så bra. Vet ikke om det beror på at noe i barnets hjem ikke fungerer, eller om det er andre grunner. Læreren ønsker at du skal snakke med gutten for å finne ut hva som er galt. Du aksepterer denne "bestillingen" og avtaler et tidspunkt med læreren der gutten kan komme til samtale med deg.

Eksempel 18

En førskolelærer ber deg som PP-psykolog om hjelp til å "håndtere" to barn som han har problemer med. Han vet ikke riktig hvordan han skal hankses med dem i visse situasjoner. Du avtaler med førskolelæreren å komme på besøk i barnegruppen, foretar dine observasjoner og har deretter samtaler med førskolelæreren.

Eksempel 19

Som klinisk psykolog og terapeut blir du av en av dine pasienter spurt om å skrive en uttalelse vedrørende pasientens personlige egnethet som omsorgsperson for sine barn. Du forstår at det er viktig for pasienten å få beholde omsorgen og tror at det også ville være bra for vedkommende, sett fra en terapeutisk synsvinkel. Du sier deg derfor villig til å skrive en slik innstilling, som pasienten og hennes advokat vil legge frem for retten.

Eksempel 20

Som organisasjonspsykolog er du engasjert i arbeid med personalutvelgelse for et større antall bedrifter. I denne sammenheng har du foretatt psykologisk testing og intervjuer av

nær 100 personer. Tilbakemeldingen til bedriften skjer på gruppenivå. Informasjonen om undersøkelsesresultatet gis til den enkelte deltaker. En av deltakerne ber om å få en individuell skriftlig uttalelse. Du er i tvil om du vil imøtekomme dette ønsket. Undersøkelsen er foretatt med en helt spesiell problemstilling for øyet og resultatene vurdert i henhold til dette. Du opplever at du ikke har full kontroll over hvordan undersøkelsesdeltakeren vil benytte en eventuell skriftlig uttalelse. Dessuten ville det innebære et betydelig merarbeid for deg om hver og en skulle ønske å få en slik individuell uttalelse. Et slikt merarbeid ville nødvendigvis også ha økonomiske følger.